

Helsepersonelloven

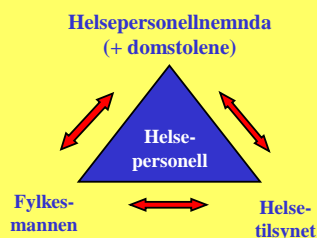
- hovedlinjer og utvalgte emner

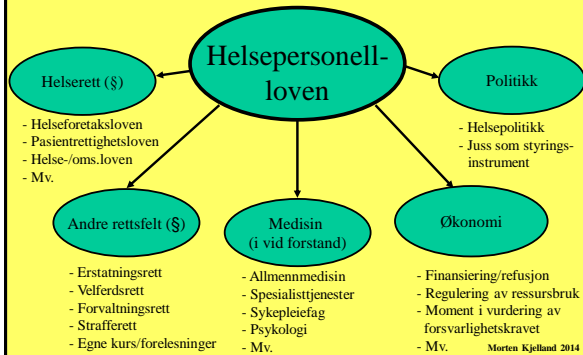
Innledning

– oversikt over begreper,
hovedsystemer mv.

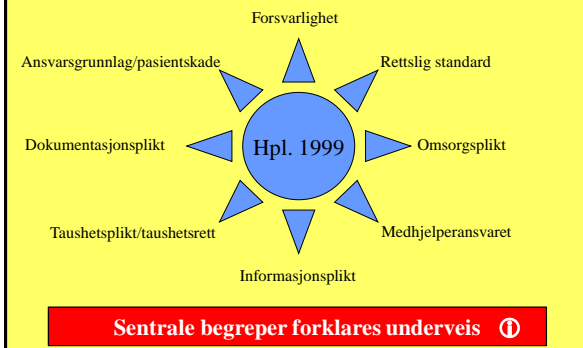
«Aktor»-trekanten

Helsepersonellsakene er komplekse

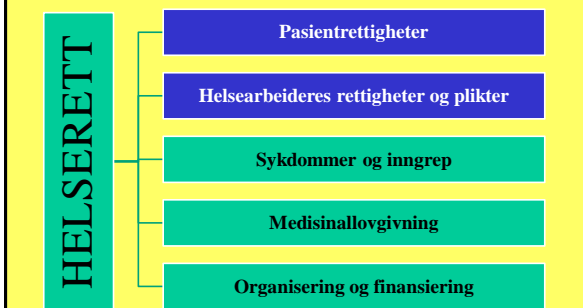

Mangfoldet av begreper

Plassering av emnet

– innen helseretten og dens lovgivning

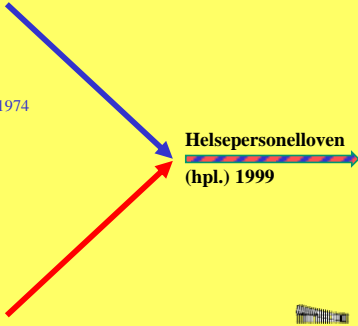
Oversikt over rettskildebildet

- et konglomerat av lover avløst av og samskrevet i én ny lov

- Fysioterapeutloven 1956
- Sykepleierloven 1960
- Ortopediingenørloven 1971
- Psykologloven 1972
- Psykiatriloven 1972
- Helsepers.godkjenningsloven 1974
- Legeloven 1980
- Tannlegeloven 1980
- Jordmorloven 1985

- Ambulansepersonell
- Tannteknikere
- Ortoptister
- Audiografer
- Farnasøyter
- Kliniske ernæringsfysiologer

Helsepersonelloven
(hpl.) 1999

Oversikt over forelesningen - hoveddelene

Oversikt og grunnstrukturer

i helsepersonelloven

I

Utvalgte utdypinger

- herunder reglene om pasientskadeerstatning

II

I

En oversikt og grunnstrukturer

Overordnet formål

Helsepersonelloven 1999 (hpl.) § 1

«Lovens formål er å bidra til [1] sikkerhet for pasienter og [2] kvalitet i helsetjenesten [3] samt tillit til helsepersonell og helsetjeneste.»

- Tredelt formål
- Tillit til helsepersonell kreves for en god helsetjeneste
- Formålsbestemmelsen gir **ikke** direkte rettigheter og plikter

↳ MEN: Veiledning om hva jussen går ut på (mao.: indirekte)

Overordnet formål

Helsepersonelloven 1999 (hpl.) § 1

«Lovens formål er å bidra til [1] sikkerhet for pasienter og [2] kvalitet i helsetjenesten [3] samt tillit til helsepersonell og helsetjeneste.»

- Tredelt formål
- Tillit til helsepersonell kreves for en god helsetjeneste
- Formålsbestemmelsen gir ikke direkte rettigheter og plikter
- Hpl. har ikke til formål å virke straffende, jf. Rt. 2004 s. 343: «Det understrekes at tilsynsmyndigheten skal være opptatt av å beskytte pasienter mot ukvalifiserte utøvere, ikke av å straffe.»

Lovens virkeområde

Hpl. § 2 første ledd

«Loven gjelder **helsepersonell** og **virksomheter** som yter helsehjelp i riket.»

- Alle som oppholder seg i Norge
- Både norske og utenlandske statsborgere omfattes
- Både langvarige og kortvarige opphold omfattes
- Både offentlig og privat virksomhet/sector omfattes

Lovens virkeområde

Hpl. § 2 første ledd

«Loven gjelder helsepersonell og virksomheter som yter helsehjelp i riket.»

- Norsk fastland og norske øyer

- «Kongen» kan ved forskrift presisere, f.eks. ifht. norske skip, fly mv.

Lovens virkeområde

Hpl. § 2 første ledd

«Loven gjelder helsepersonell og virksomheter som yter helsehjelp i riket.»

- Dekker både handlinger og unnlater

- Helsehjelp er definert i hpl. § 3

↳ Hpl. § 3 tredje ledd:

«Med helsehjelp menes enhver handling som har forebyggende, diagnostisk, behandlende, helsebevarende eller rehabiliterende mål og som utføres av helsepersonell.»

↳ Hpl. § 3 første ledd

Lovens virkeområde

Hpl. § 3 første ledd

«Med helsepersonell menes i denne lov:

1. Personell med autorisasjon etter § 48 eller lisens etter § 49,
2. Personell i helsetjenesten eller i apotek som utfører handlinger som nevnt i tredje ledd,
3. Elever og studenter som i forbindelse med helsefaglig opplæring utfører handlinger som nevnt i tredje ledd.»

Lovens virkeområde

– personell MED autorisasjon: oppregningen

Hpl. § 3 første ledd nr. 1, jf. §§ 48 og 49

§ 48. Autorisasjon

Autorisasjonsordningen etter denne lov omfatter følgende grupper helsepersonell:

- a) autorisasjonsleder
- b) sponkelidder
- c) autorisasjonsleder
- d) helsepersonell
- e) ergoterapeut
- f) helsefagstjenester (157)
- g) fotterske
- h) fysioterapeut
- i) helseledere
- j) helsepleiere
- k) jordmor
- l) kiroprakter
- m) klinisk ernæringsfysiolog

Se utdelt materiale
s. 14 f.
(slå opp)

Lovens virkeområde

Hpl. § 3 første ledd

«Med helsepersonell menes i denne lov:

1. Personell med autorisasjon etter § 48 eller lisens etter § 49,
2. Personell i **helsetjenesten** eller i **apotek** som utfører handlinger som nevnt i tredje ledd,
3. Elever og studenter som i forbindelse med helsefaglig opplæring utfører handlinger som nevnt i tredje ledd.»

Lovens virkeområde

– personell UTEN autorisasjon: ytterrammen

Hpl. § 3 første ledd nr. 2 – «helsetjenesten»

- Dvs. for steder hvor Statens helsetilsyn og fylkeslegene har tilsynsansvaret
- Avgrensning mot bl.a. alternative behandlere
- Presisering: Spesialisthelsetjenesten omfattes

Hpl. § 3 første ledd nr. 2 – «apotek»

- Definert i apotekloven § 1-3
- «Salgs- og tilvirkningssted for legemidler til sluttbrukere, som er fysisk tilgjengelige for publikum.»

Lovens virkeområde

Hpl. § 3 første ledd

«Med helsepersonell menes i denne lov:

1. Personell med autorisasjon etter § 48 eller lisens etter § 49,
2. Personell i helsetjenesten eller i apotek som utfører handlinger som nevnt i tredje ledd,
3. **Elever og studenter som i forbindelse med helsefaglig opplæring utfører handlinger som nevnt i tredje ledd.»**

Forsvarlighet

Hpl. § 4 første ledd

«Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og **omsorgsfull hjelp** som kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.»

- Den såkalte «**omsorgsplikten**»
- Stiller krav *både* til **opptreden/kommunikasjon** og å gi bestemte **ytelser**
- Sammenheng med **trygghetshensynet** i hpl. § 1
- **Relativt krav** – forskjell på sykehjem og livreddende behandling
- Sml. **dansk** legelov 1913 § 6 og den **svenske** lov om åliggeren for personal inom hälso- och sjukvården 1994 § 2
- **Et eksempel fra praksis ...**

Forsvarlighet

Hpl. § 4 første ledd

«Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til **faglig forsvarlighet** og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.»

- «Forsvarlighetskravet»
- En rettslig og faglig norm (ut fra yrkesfaglige og yrkesetiske prinsipper)
- **Forsvarlighetskrav finnes også i andre regelverk**

Forsvarlighet

Alminnelig forsvarlighetskrav

Shl. § 2-2

Hpl. § 4

Hol. § 4-1

Verdighetsforskriften § 1

Forsvarlighet

Hpl. § 4 første ledd

«Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til **faglig forsvarlighet** og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra [●] helsepersonellens kvalifikasjoner, [●] arbeidets karakter og [●] situasjonen for øvrig.»

- «Forsvarlighetskravet»
- En rettslig og faglig norm (ut fra yrkesfaglige og yrkesetiske prinsipper)
- Forsvarlighetskrav finnes også i andre regelverk
- «Rettslig standard» = dynamisk og **trenger presiseringer**

↳ Tre sentrale elementer

Forsvarlighetskravet

– konkretisering av de tre elementene

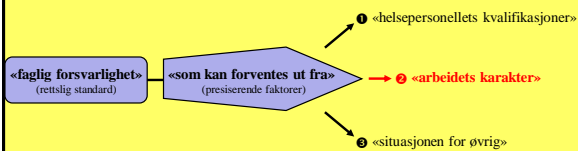
Forsvarlighetskravet

❶ «... kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner»

- > Setter grenser for hvilken hjelp som kan ytes – men også hva helsepersonell kan pålegges
- > Tar utgangspunkt i utdanning og profesjonstilhørighet
 - ↳ Tittelbeskyttelse er et styringsvirkemiddel + skal gi forutsigbarhet
 - ↳ En rolleforventning, bedømt ut fra en objektiv målestokk
- > Presiseringer og nyanseringer
 - ↳ variasjoner i kompetanse innad i helseprofesjonen
 - ↳ Erfaring inngår også i vurderingen (dynamisk: kan utvikles over tid)
 - ↳ Plikt til å hensynte egne begrensninger, jf. hpl. § 4 andre ledd
- > Hvis utenfor eller i grensen av egen kompetanse
 - ↳ Innhente supplerende kompetanse, eventuelt en «second opinion»

Forsvarlighetskravet

– konkretisering av de tre elementene

Forsvarlighetskravet

– eksempler fra praksis: betydningen av tilstrekkelig undersøkelser

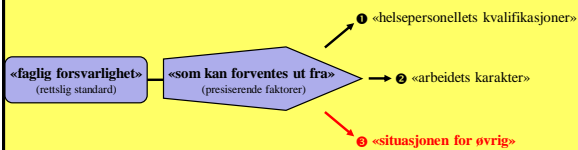
Kjønnskifte-avgjørelsen (HPN 2008/157)

«Klageren har vist til at pasientene selv er fornøyde med resultatene etter operativ fjerning av brystene, og at hans praksis også har fått støtte fra foreldre, interesseorganisasjoner og andre leger. Dette er ikke av avgjørende betydning for nemndas vurdering i saken. Viktig er at pasientene skulle vært henvist andre for tverrfaglig vurdering og at klagerens virksomhet med dette ikke var i tråd med kravet til forsvarlig virksomhet i helsepersonelloven § 4 når han i stor grad valgte å stå for utredningen alene før pasientene ble henvist til operasjon.» (min kursivering)

↳ Legen fikk en advarsel, jf. hpl. § 56

Forsvarlighetskravet

– konkretisering av de tre elementene

Forsvarlighetskravet

⊗ «situasjonen for øvrig»: *Ulnarisnerve* (Rt. 1980 s. 1299)

Høyesterett:

«Den som har ansvaret for anestesen, skal passe armen. Det hviler imidlertid en rekke andre og viktigere plikter på denne sykepleieren, og da ulnarisskader er meget sjeldne og enda sjeldnere dersom armen først er riktig plassert, må dette sies å være en mindre detalj. Anestesisøsteren kan i det utløsende tidsrom ha hatt og måttet ha sin oppmerksomhet henvendt på andre og viktigere oppgaver.»

↳ Dommen viser at forsvarlighetskravet kan *dempes* noe dersom det foreligger tidspress – og motsatt: *skjerpes* hvis det foreligger god tid

↳ Dommen har tyngde ved å være en høyesterettsdom, og synspunktet er fulgt opp i nyere juridisk litteratur (bl.a. Befring og Onstad 2009)

Forsvarlighetskravet

– et eksempel om farmasøyter

Apotekklagenemnda, HPN 2007/150:

«Apoteket har ... utlevert legemidlene [hudlegepreparater] til hudklinikker uten forutgående kontroll med om vilkårene for utlevering var oppfylt, herunder om produktene var forskrevet av lege. Når apoteket ekspederte legemidlene uten resept eller søknad om godkjenning, var dette etter nemndas syn uforsvarlig drift og det foreligger brudd på forskrift om rekvirering og utlevering av legemidler § 8-1.»

↳ Apoteket fikk en advarsel, jf. apotekloven § 8-4

Forsvarlighet

Hpl. § 4

«Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellens kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.

Helsepersonell skal innrette seg etter sine faglige kvalifikasjoner, og skal innhente bistand eller henvise pasienter videre der dette er nødvendig og mulig. Dersom pasientens behov tilsier det, skal yrkesutøvelsen skje ved samarbeid og samhandling med annet kvalifisert personell.»

Forsvarlighet

Hpl. § 4 andre ledd

«Helsepersonell skal innrette seg etter sine faglige kvalifikasjoner, og skal **innhente bistand eller henvise pasienter videre** der dette er nødvendig og mulig. ...»

- Situasjonen kan kreve innhenting av vurderinger – avgjøres konkret
- En fornyet vurdering («second opinion»), sml. pbrl. § 2-3
- Mer spesialisert kompetanse innen det aktuelle området

Forsvarlighet

Hpl. § 4 tredje ledd

«Ved samarbeid med annet helsepersonell, skal legen og tannlegen ta beslutninger i henholdsvis **medisinske og odontologiske spørsmål** som gjelder undersøkelse og behandling av den enkelte pasient.»

- Leger og tannleger er særregulert: tillagt et uttrykkelig beslutningsansvar
- Presumsjon for at disse er best kvalifisert innen hhv. medisin og odontologi
- Faglig underordnede plikter *som hovedregel* å følge legens/tannlegens instruksjoner. MEN: Fra dette utgangspunktet finnes det *viktige unntak* (f.eks. har sykepleier selvstendig ansvar for ikke å innrette seg «blindt»)

Bruk av medhjelpere

Hpl. § 5 første ledd

«Helsepersonell kan i sin virksomhet overlate bestemte oppgaver til annet personell hvis det er **forsvarlig** ut fra oppgavens art, personellens kvalifikasjoner og den oppfølging som gis. **Medhjelpere** er underlagt helsepersonells kontroll og tilsyn.»

- Presiserer det generelle **forsvarlighetskravet** + gir ansvars plassering
- Lovbestemt rett til å bruke **medhjelpere**, men ikke krav på å benytte hjelp
- Bruk av medhjelpere medfører **oppgaveoverføring**, ikke **ansvarsfraskrivelse**
- Konkret vurdering av medhjelpers kvalifikasjoner holdt opp mot oppgaven
- Oppgavetildelingen er personlig; ikke adgang til videre delegering

Ressursbruk

Hpl. § 6

«Helsepersonell skal sørge for at helsehjelpen ikke påfører pasienter, helseinstitusjon, trygden eller andre **unødvendig tidstap eller utgift**.»

- Ny bestemmelse i forhold til tidligere lovgivning
- Alt helsepersonell plikter å påse at helsehjelpen ikke innebærer unødig kostnad eller tidsbruk – det såkalte «sparsomhetskravet»
- MEN: Forsvarlighet/omsorgsfullhet (§ 4) går foran sparsomhet (§ 6)
- Begrepet «unødvendig» oppstiller en grense for sparsomheten
 - ↳ Hvis tiltaket *er* medisinsk indisert, er det normalt innen det nødvendige
 - ↳ Hvis tiltaket *ikke* medisinsk indisert, kreves det en bredere vurdering
- Absolutt krav om etterrettelighet – **Kjønnskifte (HPN 2006/66)**

Øyeblikkelig hjelp

Hpl. § 7 første ledd

«Helsepersonell skal straks gi **den helsehjelp de evner** når det må antas at hjelpen er **påtrengende nødvendig**. Med de begrensninger som følger av pasientrettighetsloven § 4-9, skal nødvendig helsehjelp gis selv om pasienten ikke er i stand til å samtykke, og selv om pasienten motsetter seg hjelpen.»

- Personlig **profesjonsplikt** til å gi øyeblikkelig hjelp, ikke ut fra ansettelse
- Gjelder også på fritiden
- «Evner» anviser en differensiering ut fra den enkeltes kvalifikasjoner
- «Påtrengende nødvendig» = de alvorlige situasjonene + tidsavgrensning
- «Nødvendig»-kriteriet innebærer at hjelpen må kunne ha en effekt/nytte
- Hovedregel: Kreves ikke samtykke i slike situasjoner. MEN: begrenset rett til å motsette seg hjelp etter pbrl. § 4-9 (ved «alvorlige overbevisning»)

Pliktmessig avhold

Hpl. § 8 første og andre ledd

«Helsepersonell skal ikke innta alkohol eller andre rusmidler i arbeidstiden. Legemidler som er nødvendige på grunn av sykdom, regnes ikke som rusmidler etter første ledd. Helsepersonell som inntar slike legemidler, skal snarest orientere sin arbeidsgiver om dette.»

- Lovbestemmelsen ny i 2001, men ikke plikten til avhold i arbeidstiden (...)
- Tatt inn av presisjons-/pedagogiske hensyn; supplerer hpl. § 4
- Bestemmelsen må tolkes utvidende – omfatter også forutgående inntak
- Meldeplikt til arbeidsgiver ut fra tilretteleggingsbehov; tolkes innskrenkende
- Bestemmelsen gir adgang til å gi forskrifter; foreløpig ikke benyttet
- **Et par eksempler fra praksis ...**

Forbud mot gaver mv. i tjenesten

Hpl. § 9 første og andre ledd

«Helsepersonell må verken på egne eller andres vegne motta gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som er egnet til å påvirke helsepersonells tjenestelige handlinger på en **utilbørlig måte**.

Helsepersonell må heller ikke motta fra pasient gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som har mer enn en **ubetydelig verdi**.»

- Hovedbegrunnelsen for regelen er å sikre *tillit* til helsetjenestene, det vil si at de gis ut fra faglige hensyn og ikke utenforliggende forhold
- Bestemmelsen gjelder kun mottakersiden (helsepersonell), ikke avgiversiden
- «Egnet til å påvirke»: *mulighet* for påvirkning er nok
- «**Utilbørlig måte**» forstås som påvirkning hvor andre vurderinger/interesser enn faglige og helseøkonomiske legges til grunn
- «**Ubetydelig verdi**» – antydnet grense på ca. 1000 kroner
- **Utfyllende regler i forskrift – se Arbeidshefte s. 72 f. (ligger på itslearning)**

Informasjon til pasienter mv.

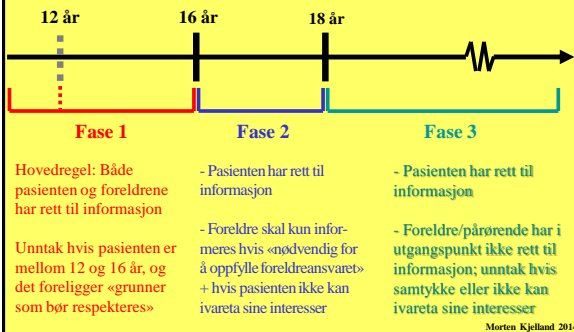
Hpl. § 10 første og andre ledd

«Den som yter helsehjelp, skal gi informasjon til den som har krav på det etter reglene i pasientrettighetsloven § 3-2 til § 3-4. I helseinstitusjoner skal informasjon etter første punktum gis av den som helseinstitusjonen utpeker.»

- Regulering av pasienten og pårørendes rett til informasjon fra helsepersonell
- I utgangspunktet en videreføring av tannlegeloven § 25, legeloven § 25 mv.
- Bestemmelsen må ses i sammenheng med pbrl. §§ 3-2 til 3-4

Informasjon til pasienter mv.

– informasjonens adressat (hvem)

Markedsføring

Hpl. § 13 første og andre ledd

«Markedsføring av helsetjenester skal være **forsvarlig, nøktern og saklig**.

Ved markedsføring av virksomhet som yter helsehjelp, gjelder første ledd tilsvarende.»

- Formålet er å motvirke at helsepersonell presenterer helsetjenester ensidig med den hensikten å oppnå økt etterspørsel.
- Supplerer regler i markedsføringsloven
- «**Forsvarlig, nøktern og saklig**»: krav til innhold OG form
- Vanskelig grense mellom informasjon og markedsføring
- Nærmere regulert i forskrift, om kosmetiske inngrep (Arbeidshefte s. 68 f.)
- **Enkelte eksempler fra praksis ...**

Beordring til vakt

Hpl. § 14

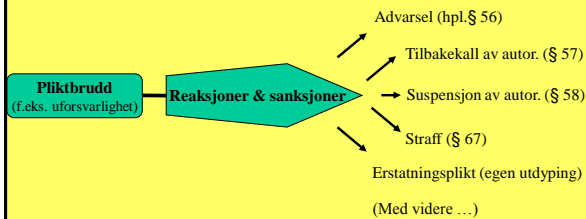
«Departementet kan bestemme at helsepersonell skal delta i vaktordning på det sted der de bor eller arbeider.

Departementet kan gi nærmere forskrifter om gjennomføring m.v. av vaktordninger.»

- Formål: sikre pasienter øyeblikkelig helsehjelp når det er nødvendig, hpl. § 7
- Bestemmelsen er generelt utformet – omfatter alle helsepersonellgrupper
- Forutsettes at det inngås en avtale om vaktordning + gis kompensasjon
- Det må innfortolkes en forutsetning om at frivillighet er forsøkt før beordring
- Beordring er geografisk avgrenset til helsepersonellnets nærrområde
- Bestemmelsen gir adgang til å gi forskrifter (inntatt i Arbeidshefte s. 98 f.)

Sanksjoner

– mangfoldet av konsekvenser: «sanksjonspanoramaet»

II

Utvalgte utdypingsemner

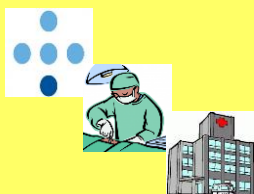
II

Utvalgte utdypingsemner

- A) taushetsplikt & opplysningsplikt
- B) dokumentasjonsplikt
- C) pasientskader

Helsepersonelloven

- hovedlinjer og utvalgte emner

Professor dr. juris Morten Kjelland
